

УДК 346

JEL Classification: K34, H26

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr250915.05>

Чемерис М. С.,

канд. юрид. наук, докторант
кафедри фінансового права,
Державний податковий
університет, м. Ірпінь

БЛАГОДІЙНИЙ ГРАНТ ЯК ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Правовий феномен грантів тісно пов'язаний з меценатством, цільовою благодійною допомогою від яких він виокремився в самостійну форму фінансової, а в окремих випадках і матеріальної, допомоги.

Так, гранти як форми фінансової підтримки з'явилися спершу в сфері приватних відносин як форма благодійної допомоги цільового характеру, що надавалася громадським організаціям, науковцям, освітнім закладам, спортсменам та іншим.

Саме як форма благодійної пожертви в українському законодавстві вперше було запровадження поняття "грант" в 1997 році, а саме в Законі України "Про благодійництво та благодійні організації" від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР, що втратив чинність, в ст. 22 якого було закріплено, що "набувачі благодійної допомоги у формі благодійних внесків і пожертвувань, що мають цільовий характер (благодійні гранти), повинні звітувати перед благодійниками та благодійними організаціями про їх використання" [1].

В діючому Законі України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" від 5 липня 2012 року № 5073-VI (далі - Закон № 5073) також закріплено поняття "благодійний грант", де підкреслено його цільовий характер [2]. Так, в ст. 6 Закону № 5073 закріплено, що "благодійним грантом визнається цільова допомога у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником" при цьому "суми валютних цінностей благодійного гранту, цільове використання яких не відбулося протягом строку, визначеного благодійником, підлягають поверненню благодійнику як поворотна фінансова допомога" [2]. Отже, законодавець закріпив ще й таку ознаку грантів, як строковість, однак звузив предмет гранту, встановлюючи, що наразі благодійним грантом може бути визнана лише цільова допомога у формі валютних цінностей.

Від того, хто виступає надавачем чи отримувачем бюджетного гранту та залежить правова природа відносин. Якщо бюджетний грант надається у відносинах між благодійником та приватними суб'єктами (юридичними особами, фізичними особами), то ці відносини є приватно-правовими - предметом цивільно-правового регулювання і частково регулюються нормами міжнародного приватного права.

Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону № 5074 благодійником визнається "дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності", само вони, а також та бенефіціари (набувачі благодійної допомоги) визнаються суб'єктами благодійної діяльності ч. 1 ст. 4 Закону № 5074 [2]. Сфери благодійної діяльності виключно визначено в ч. 2 ст. 3 Закону № 5074, але серед яких не передбачено сфери реалізації функцій держави із державного управління, правосуддя, діяльності прокуратури, правоохоронних органів, однак віднесено сферу "сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану" (п. 15), "запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах" та інші [2].

Якщо ж благодійні гранти надаються суб'єктам, діяльність яких становить публічний інтерес, які мають статус бюджетних установ, а це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету, які є неприбутковими (п. 12 ч. 1 ст. 2 БК України) [3], та зважаючи на особливість публічно-правового режиму їх функціонування. Якщо відповідно до БК України та спеціального закону відповідна бюджетна установа може одержувати кошти в установленому порядку як форму допомоги (гранти, дарунки та благодійні внески), то такі кошти відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 2 БК України набувають режим "власних надходжень" такої бюджетної установи, які належать до доходів відповідного бюджету (п. 23 ч. 1 ст. 2 БК України), мають характер неподаткових надходжень (п. 2-1 ч. 3 ст. 9 БК України) та є складовими спеціального фонду відповідного бюджету (ч. 3 ст. 13 БК України) [3].

Правові обмеження щодо благодійних грантів як джерел фінансування органів державної влади, закріплено в ст. 54 Закону України "Про запобігання корупції", де встановлено: "державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України" [4]. Зазначимо також, що в п.п. 170.7.7 п. 170.7 ст. 170 Податкового кодексу України закріплено, що "Забороняється надавати благодійну допомогу органам державної влади та органам місцевого самоврядування або створеним ними неприбутковим організаціям або за їх дорученням - третім особам, якщо надання такої благодійної допомоги є попередньою або наступною умовою видачі платнику податку будь-якого дозволу, ліцензії, узгодження, надання державної послуги чи прийняття іншого рішення на його користь або прискорення такої видачі, надання,

прийняття (спрощення процедури). Дії посадових (службових) осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування з висування таких умов вважаються діями з вимагання коштів або майна у розмірі благодійної чи спонсорської допомоги" [5]. Оскільки благодійні гранти є формою благодійної допомоги заборона, закріплена в п. 170.7.7 ПК України поширюється і на їх отримання органами держави та органами місцевого самоврядування, і на отримання благодійних пожертв.

Однак як виняток із загальної заборони в ч. 1 ст. 15 Закону України "Про Збройні Сили України" закріплено, що "фінансування Збройних Сил України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України", а в ч. 2 ст. 15 додано, що "фінансування Збройних Сил України може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України" [6]. Також в абз. 6 ч. 4 ст. 2 Закону України "Про оборону" закріплено, що "фінансування потреб національної оборони держави здійснюється за рахунок і в межах коштів, визначених у законі про Державний бюджет України на відповідний рік", проте в абз. 7 додано, що "фінансування потреб національної оборони держави може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України" [7].

Ще одним винятком із загальної заборони, є передбачене в ст. 1 Закону України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" спеціальне положення, відповідно до якого бенефіціаром "набувачем благодійної допомоги" є територіальна громада [2]. В Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні", де, зокрема в пп. 1 п. "а" ч. 1 ст. 34 зазначено, що "за рахунок власних коштів і благодійних надходжень" виконавчі органи місцевих рад можуть встановлювати додаткові до встановлених законодавством гарантії щодо соціального захисту населення [8], також в ч. 2 ст. 60 вказаного Закону закріплено, що "підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом" [Про місцеве самоврядування], однак, відмітимо, що йдеться про безоплатну передачу майна не органам місцевого самоврядування, а територіальним громадам.

Однак також предметом фінансово-правового регулювання є відносини з оподаткування доходів в формі благодійних грантів, здійснення їх бухгалтерського обліку, податкового контролю, фінансового моніторингу щодо дотримання вимог законодавства щодо напрямів їх використання, якщо отримувачами є, зокрема громадські об'єднання, політичні партії, відносини фінансово-правової звітності про використання коштів благодійних грантів, публічного фінансового контролю в сфері залучення та використання коштів благодійних грантів.

Також предметом фінансово-правового регулювання є відносини, в яких органи державної влади є агентами міжнародних організацій, уповноваженими на надання грантів за рахунок коштів таких організацій як форми

благодійних грантів. Прикладом є Закон України "Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні" від 21 червня 2012 року № 4999-VI (далі - Закон № 4999-VI) [9].

Відмітимо, що Закон № 5073 закріплює, що "до благодійних грантів застосовуються положення про благодійні пожертви, якщо інше не визначено законом". В такому разі на відносини з отримання благодійних грантів іншими бюджетними особами поширюється дія Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування" від 04.08.2000 № 1222 [10]. Однак, зважаючи не те, що в законодавстві закріплена можливість окремих органів публічної влади та інших бюджетних установ отримувати благодійну допомогу, відсутнє уточнення щодо її форм, що є досить важливо? особливо з огляду на те, що в ряді європейських держав, зокрема Франції, їм прямо заборонено отримувати благодійну допомогу цільового характеру.

Список використаних джерел

1. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531/97-вр/print>.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3704>.
6. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.
7. Про оборону: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
9. Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні: Закон України від 21 червня 2012 року № 4999-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4999-17>.
10. Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування: Постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 № 1222. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1222-2000-п>.